

Bevezetés

E számunkban, híven az *Imágó Budapest* szellemiségéhez és témái sokszínűségéhez, egy olyan, viszonylag új témakör és irányzat, a pre- és perinatális pszichológiai kutatások eredményeiből adunk némi ízelítőt, amely eléggé különleges helyet foglal el a pszichoanalitikusan orientált iskolák között.

A pre- és perinatális szemléletű kutatások nyilvános színrelépése, mondhatni, zászlóbontása, 1996-ban, az első kongresszusán, az MPPOT (Magyar Pre- és Perinatális Orvostudományi Társaság) megalakulásával történt. Az esemény a szűkebben vett orvosi elméleten és a nem kevésbé alapos reformra szoruló bevett klinikai, szülész- illetve neonatológusi – szülész női – védőnői gyakorlaton messze túl, olyan új, rendkívül jelentős szemléleti fordulat ígéretét hordozta, amely több, korábban egymástól független terület kutatási, illetve gyakorlati eredményeit kívánta egységes elméleti alapon építkezve összefogni, koordinálni és az érintettek széles körével megismertetni. Olyan területeket, mint amilyen a (nemcsak a szűk, klinikai értelemben vett) szülésfelkészítés, egyáltalán, a pre- és perinatális (orvosi) ellátás, másfelől az egyetemes etnográfia, kulturális, illetve filozófiai antropológia, valamint, nem utolsósorban, a pszichoanalízis elmélete és módszertana. Ez utóbbihoz tartoznak a klasszikus pszichoanalitikus iskolában nem tematizált elméletek és módszerek, mindenekelőtt Ferencziné és Otto Ranknak a születési traumával, illetve a Jungnak a kollektív tudattalannal összefüggő alapvetései és a belőlük levonható következtetések.

Aki csak most ismerkedik az emberi élet pre- és perinatális dimenzióival, az jelen számunk írásain keresztül jó áttekintést kaphat a prenatális tudományok régebbi és újabb témáiról, elméleti előzményeiről. A korai úttörők elméleti következtetései jobbra terápiai tapasztalataikból, illetve – már amennyire ez lehetséges – önmegfigyelésekből származtak. De, ahogy Andrek Andrea átfogó tanulmányában hangsúlyozza: „A perinatális tudományok fejlődése egyre több olyan vizsgálati eredménnyel szolgál, amelynek nyomán átíródnak az emberi fejlődésről alkotott korábbi elképzeléseink. Nevezetesen: ahogyan a testünk, úgy a személyiségünk sem a megszületés pillanatában születik, hanem jelentős fontosságú tapasztalati előzmények birtokába jutunk már a prenatális életszakasz során is.”

A perinatális szemléletmód megismerése haszonnal járhat a pszichoanalitikusan képzett terapeuták, illetve a csecsemő- és gyermekpszichológusok számára is, akiknek a maguk területén ma már egyre több új, korszerű megfigyelési módszer és kísérleti eszköz és így nyert adat áll rendelkezésükre. Így – szemben a 20. század közepéig

bevetnek számító meggyőződésekkel – ma már általánosan elfogadott a „kompetens csecsemő” fogalma és képe: vagyis, hogy az újszülött korántsem az a tehetetlen, passzív lény, aki majd csak több hónapos korától lesz képes aktívan reagálni a környezetére és kommunikációt kezdeményezni szükségleteinek kifejezésére. Ehhez a szemléleti fordulathoz persze maguknak a megfigyelési módszereknek is változniuk kellett: a csecsemőt immár mindenkor, még laboratóriumi körülmények között is „természetes környezetében”, vagyis anyjával, gondozójával együttlétében, közös térben figyelik. Mindazonáltal látnunk kell, hogy a „kompetens csecsemő” kutatói számára a relevánsan megfigyelhető jelenségek (beleértve pl. az újszülött spontán utánzó képességét) a megszületéssel kezdődnek.

Hasonlóképpen: a pszichoanalízis fejlődéstörténetét nézve tudjuk, hogy a klasszikus freudi pszichoanalízis az *ödipális* korszak kezdetét veszi az analízis útján visszamenőleg elérhető életkor határának. Tudjuk, hogy noha Freudnál is vannak utalások – főleg az álom-tanában – a perinatális életkor eseményeire, ám ő ezt a preödipális korszakot vagy az anya-gyermek viszonyt nem tekintette a pszichoanalitikus megközelítés számára releváns témának. A születést, illetve a prenatális, magzati életkorszakot pedig végképp nem gondolta bármilyen szisztematikus vizsgálódás körébe vonhatónak. Jól ismert, hogy Freud és az ortodox iskola sokáig mereven elutasított minden „preödipális eretnokséget”. Mai szemmel már-már komikusnak tűnik, de mégsem véletlenül fogalmazott nagyon óvatosan Buda Béla, amikor a hetvenes évek elején az általa szerkesztett, *A pszichoanalízis és modern irányzatai* című kötetbe felvette Ferenczi két „eretnek” tanulmányát („Nyelvezavar a felnőttek és a gyermek között” és „A valóságérzék fejlődésfokai és patológikus visszatérésük”): „Ferenczi nézeteit jellemzi a Freudnál szabadosabb, néha felelőtlen elméletalkotás.”¹ Márpedig a pre- és perinatális szemléletből fakadó elmélet alapvető tézise, hogy az emberi psziché, együtt a tudattalannal, még csak nem is a születéssel kezdődik. Jelen kell hogy legyen már a magzati korban is. Sőt, ehhez kapcsolódik az a további radikális tézis, hogy a magzat nem pusztán passzív alanya szülőanyja várandósságának, illetve majd a szülés-születésnek, hanem *kompetens*, aktív (interaktív) ágense mindennek a későbbi életére kiható folyamatnak.

Számunk szerzői ebben a szellemben tekintik a születendő gyermeket, mint „kompetens magzatot”, aki az anyával interaktív kapcsolatban fejlődik, sőt, ami nagyon lényeges: uniójukba az *apa* is szervesen beletartozik, a maga bonyolult, de rendkívül fontos, hosszú távon is hatást gyakorló szerepével.

Mindezekhez, mondhatni, heurisztikus kulcsfogalomként a *kötődés* szolgál, viszont immár egy időben visszafelé is kiterjesztett társas, ráadásul transzgenerációs jelentőségű értelmezésben. A technológia fejlődésének egyik „mellékes” következménye (nevezetesen hogy a vizuális ultrahang vizsgálatokat ma már a szülők is követhetik) meglehetősen nagymértékben változtatja a szülők kötődési attitűdjét is.

¹ Buda Béla (szerk.): *A pszichoanalízis és modern irányzatai*. Budapest: Gondolat, 1971, 194. Jól érzékelhető a sorok között, hogy a szerkesztő mintegy két fronton is érvelni kénytelen a döntése mellett, hogy Ferenczinek e két kései, alapvető tanulmányát publikálja. Egyfelől, a hetvenes években még bármiféle pszichoanalízist érintő írás épphogy csak megtörtnek számított nálunk, másfelől pedig Ferenczi „eretnek” korszakának munkássága az idő tájt még a nemzetközi pszichoanalitikus mozgalomban is meglehetősen elutasításban részesült.

Más oldalról, a perinatális szemléletben a pszichoanalízis születés körüli *trauma* fogalma is átértelmeződik annyiban, hogy eredetét nem feltétlenül a születés eseményéhez kötik. Sőt – amint Frigyes Júlia írásában hangsúlyozza –, maga a szülés-születés leginkább akkor válik trauma forrásává, ha a 19-20. században uralkodóvá vált intézményesített klinikai gyakorlatban „a szakmai, segítő oldal szorongástól vagy saját érdekétől vezérelve sürgetéssel, becsmérléssel, vádlással, valamilyen fizikai erőszaktétellel beleavatkozik”.

Rosemary Balsam tanulmánya a szülő-születő test körüli fogalmakkal és fogalomzavarokkal foglalkozik az anyai test, a „pszichoanalitikus test”, a biológiai nem és a gender közötti kapcsolatokra és változásokra reflektálva. A szerző Kristeva abjekt-fogalmát hívja segítségül annak a tudattalan félelemnek a megértéséhez, ami a test szaporodóképesével való szembesülést övezi a mindennapokban és az elméletekben is.

Kisdi Barbara a dúlaválasztás sokrétű motivációit vizsgálta anyákkal készített mélyinterjúk segítségével. A tanulmány az anyák tudására és elvárásaira vonatkozó önreflexiókból kiindulva, a biopolitika és tudáspolitikai keretei között értelmezi a dúlaválasztás motivációit.

A pszichoanalízis történetében azáltal, hogy az „eretnek” pszichoanalitikusok különös figyelmet fordítottak a preödipális életszakasz traumáira, újfajta hangsúlyt kapott a korai (és korántsem problémamentes) *anya-gyermek kapcsolat* mint a gyermek életét hosszútávon befolyásoló traumák egyik ősforrása. Magát a kapcsolatot fókuszba állítva, és a vizsgálatát időben visszafelé, a magzati időszakra is kiterjesztve, egy korábban közelebbről nem vizsgált, lehetséges trauma-fogalomra koncentrált és ezzel dolgozott a kilencvenes évektől kezdve Hidas György (1925–2012) és Raffai Jenő (1954–2015). Az általuk kimunkált baba-mama kapcsolatanalízis alapfeltevése azon a terápiás megfigyelésen alapul, hogy számos pszichés betegség olyan méhen belüli traumákra vezethető vissza, melyek sokszor megelőzhetők lennének, ha „elég-jól”, *akadálytalanul* működne a mama és magzata közötti speciális kommunikáció („lelki köldökzsinór”). A kapcsolatanalízis során az analitikusok a mamát megtanítják a magzattal való kommunikációra, miközben segítik a saját traumáival való szembesítésben, és megerősítik anyai szerepében.

Ez utóbbi témában bevezetéssel és lábjegyzetekkel kiegészítve közöljük Hidas György két hátrahagyott kéziratát, ahol autentikus forrásból kapunk leírást a baba-mama kapcsolatanalízis elméleti forrásairól, módszereiről és lehetőségeiről.

Végül Kulig Barbara recenzióját olvashatják Székely Zsófia *Egymás-állapot: Szülész nők – bábák – dúlák tapasztalatai a segítő kapcsolatról* című frissen megjelent könyvéről.

Békés Vera, Székely Zsófia